

УДК 811.161.3 – 087 – 3:631 (476.2)

Характарыстыка найменняў сельскагаспадарчых культур у гаворках Гомельшчыны

А. М. ВОШАВА

Вывучэнне духоўнай культуры кожнага народа, яго дзейнасці, побыту з'яўляецца надзвычай актуальным у наш час, калі паступова знікаюць традыцыйныя ўстоі жыцця беларуса, ды і саміх вёсак, у якіх захаваліся старажытныя спосабы вядзення гаспадаркі, становіцца ўсё менш. Калектыўны вытворчы вопыт знаходзіць сваё адлюстраванне ў народных назвах, таму аналіз дыялектнай лексікі, рознабаковае даследаванне разнастайных лексіка-семантычных груп па-ранейшаму прыцягвае ўвагу вучоных-лінгвістаў. “Веданне этымалогіі слова, яго структуры дапамагае глыбей пранікнуць у гісторыю названай рэаліі, зразумець яе быццам знутры” [1, с. 20].

З даўніны і да нашага часу асновай працоўнай дзейнасці беларусаў з'яўлялася земляробства – апрацоўка зямлі для вырошчвання сельскагаспадарчых раслін. На тэрыторыі Гомельскай вобласці зафіксаваны самыя разнастайныя найменні раслін, што здаўна вырошчваліся сялянамі. Гомельскі рэгіён займае асаблівае геаграфічнае становішча, маючы агульную мяжу з Украінай і Расіяй. Гэта акалічнасць дазваляе высветліць моўна-культурныя кантакты паміж этнасамі. “У зонах міжэтнічных кантактаў магчыма ўзнікненне як змешаных, поліэтнічных элементаў, так і наадварот – узмацненне, канцэнтрацыя этнічнага ў процівагу чужому, іншаэтнічнаму. Інтэнсіўнасць і характар міжэтнічных кантактаў залежаць ад тэрытарыяльных узаемаадносін этнасаў, блізкасці іх у моўным і культурна-бытавым аспектах, ад гістарычных асаблівасцей развіцця, адносін паміж палітычнымі сістэмамі, якія аб'ядноўваюць народы” [2, с. 72]. Таму невыпадкова ў гаворках насельніцтва можна сустрэць самыя разнастайныя праяўленні ўзаемадзеяння і ўзаемаўплыву трох роднасных моў, а таксама архаічныя моўныя рысы.

Прадметна-тэматычная класіфікацыя найменняў сельскагаспадарчых раслін можа быць прадстаўлена наступным чынам:

1. Назвы насення. Да веснавой сяўбы сяляне пачыналі рыхтавацца зімой: адбіралі *насенне: Нада, каб насенне добра было.* (Гарбавічы Калінк.); *семяно: На семяно самоё отборное астаўлялі зерно.* (М.Аўцюкі Калінк.); насенную бульбу называлі *насенка: Насенку адкідаймаця аддзельна ў мяшок.* (М.Аўцюкі Калінк.), чынілі вупраж, пераглядалі і падладжвалі працоўныя прыпады. Час надыходу сяўбы вызначаўся станам надвор'я і прыпадаў звычайна на другую палову красавіка – пачатак мая, аднак для кожнай культуры існавалі свае тэрміны. Найбольш спрыяльнымі для сяўбы лічыліся цёплыя пахмурныя і бязветраныя дні. З пачаткам палявых работ у сялян было звязана шмат прыкмет і павер'яў. “Увесь гаспадарчы год, як адзначаюць даследчыкі, у свядомасці беларуса да гэтага часу асветлены моцным міфічным светам. Беларус не проста апрацоўвае зямлю, а амаль што свяшчэннадзейнічае ў кожным сваім земляробчым акце. Вясновае апрацоўка зямлі, ачышчэнне глебы ад наносных элементаў, пачатак сяўбы, пасадка агародніны, уборка збожжа з палёў, травы з лугоў – усё суправаджаецца адпаведнымі абрадамі, песнямі, прымаўкамі, у якіх разам з хрысціянскім пачаткам дзіўным чынам яшчэ гучаць старажытнаязычніцкія паданні” [3, с. 116].

Да дня пачатку сяўбы наводзілася чысціня і парадак у хаце (хата і ніва ва ўяўленнях усходніх славян успрымалася як дваадзіная іпастась), сяляне старанна мыліся самі. Ім падвалася, што тады і пасевы ў полі будуць чыстымі, без пустазелля [4, 206]. Традыцыйны земляробчы абрад пачатку сяўбы называўся *засеўкі, засеўні: Эк засеўкі – будуць топіць, варыць, а до коміна вяжуць хмель да сухімі зернетамі посыпаюць.* (Верасніца Жытк.); *Трошкі яшчэ пацяпле, дай засеўні пачнуцца.* (Ломыш Хойн.).

2. Сельскагаспадарчыя культуры, акрамя дыферэнцыйных, мелі агульныя назвы: *азі-мыя, зіміна, озіміна, озімэ*: ‘культуры, якія засяваюць на зіму’: *Азімыя восенню садзяць*. (Гурыны Маз.); *Жыто, пшеница – то зіміна*. (Запясочча Жытк.); *Озіміну ужэ посеялі*. (Старажоўцы Жытк.); іх усходы называлі *скарада*: *Харошая скарада на нівах*. (Калінін Хойн.); *яравыя, ярэ*: ‘культуры, якія высаваюцца вясной і высываюцца летам ці восенню ў год сяўбы’: *Добрыя яравыя ў гэтым годзе*. (Слабада Маз.); *Пашня – і ярэ і озімэ*. (Запясочча Жытк.); *збажына, збож, пашня* ‘агульная назва хлебных злакаў, а таксама зерне хлебных злакаў’: *Усю збажыну ссыпаем у клуню*. (Прудок Маз.); *Дзве гумне стояло, было збож класці, сено класці*. (Пагост Жытк.); *Пашня – і ярэ і озімэ*. (Запясочча Жытк.); *варыва* – назва агародніны: *На зіму наложыла поўнюсенькі ічань варыва*. (Бобрыкі Петр.); *націна, націнне, гічанье* ‘сцяблы агародніны’: *Пескі, то націна ў картоплях спала од жары*. (Пагост Жытк.); *Поростуць буракі, іх кружаюць, а гічанье откідаюць*. (Сямурадцы Жытк.).

У ліку першых традыцыйна высавалі авёс і пшаніцу, з агародных – капусту, агуркі, затым – ячмень, гарох, проса, каноплі, пазней іншых – лён і грэчку.

3. Назвы злакавых культур, з якіх выраблялі хлеб і крупы і якія займалі асноўнае месца ў земляробстве: *жыто*: *Жыто ено высачэннае, у рост чалавека дажа е*. (Гурыны Маз.); *пшеница*: *Пшеницы і ічас многа*. (Гурыны Маз.); *авёс, аўёс*: *У нас вырошчвалі ячмень, авёс, грэчку*. (Бялёў Жытк.); *Вон расце аўёс*. (Турцэвічы Калінк.); *рож*: *Рож была густая і таму палегла*. (Каменка Маз.); *грэчка, грачанка*: *У нас буў лён, авёс, грачанка*. (Гурыны Маз.); *3 грэчкі крупы рабілі*. (Веляцін Хойн.); *ячмень*: *Самы маленькі на полі ета ячмень*. (Гурыны Маз.); *бор* ‘гатунак проса’: *Бор – это просо такее, его не зовом просо, а бор*. (Бобрыкі Петр.); *двухрадка* ‘сорт ячменю’: *У нас во двухрадку пасадзілі, нічога, добры ячмень*. (Калінін Хойн.);

4. Назвы прамысловых культур, з якіх выраблялі валокны, алей, каўчук, корм жывёле: *каноплі*: *Канопляў раньша многа было на гародзе, алей з іх рабілі*. (Каменка Маз.); *лён*: *Лён не так часта зараз вырошчваюць*. (Гурыны Маз.); (дарэчы, як устаноўлена вучонымі, беларусы пазнаёміліся з каноплямі раней, чым са льном [2, 178]); *віка*: *Віку ў нас не вырошчвалі*. (Рудня-Гарбавічаская Калінк.); *коксагіз*: *Людзям трэба было прыкласці імат намаганняў, каб з коксагіза атрымаць гуму*. (Сасновы Бор Хойн.); *рапс*: *У нашай дзярэўні для скаціны заготовілі рапс*. (Міхнавічы Калінк.); *трэцікалій*: *Я кармлю коней трэцікаліям*. (Дудзічы Калінк.); *мак*: *Мак зараз ужэ не росцім, а раней багата было*. (Прудок Маз.); *лубін*: *Лубін для севазвароту садзілі*. (Ракшын Светл.);

5. Назвы гародніны, бабовых культур: *морква, маркоў, моркоў, моркаў, марков, маркоўка*: *Марков і людзі, і скаціна едуць*. (Бібікі Маз.); *Морквы граду засаджваем*. (Гурыны Маз.) *Вона пошла на моркоў*. (Запясочча Жытк.); *Вырошчвалі картошку, маркоўку, лук*. (Кудакоў Хойн.); *Трэба ж моркаў паразрываць*. (Дудзічы Калінк.); *бурак, свекла*: *На агародзе вырошчваюць свеклу, картошку*. (Рудня Калінк.); *3 буракоў борш варым, кормім імі жывёлу*. (Кацуры Калінк.); *капуста*: *На градках садзім моркву, капусту, буракі, цыбулю*. (Гурыны Маз.); *боб*: *Катшук наду нуць ды ўсер адзіну насы пляюць бобу да коту к хвосту прыўяжуць, да боб тарамціць, то кот бегае, сума сходзіць, а ўсем пацеха*. (М. Малешава Жытк.); *рэдзька*: *Рэдзька ў гэтым годзе ўрадзілася, з яе салат смачны*. (Бібікі Маз.); *хвасоля, квасоля*: *Хвасолю садзілі на дзесяць санціметраў адна от адной*. (Загорыны Маз.); *Квасолі поле цэлае*. (Слабада Маз.); *цыбуля, лук*: *Цыбулі і зараз багата расце ў гародзе*. (Гурыны Маз.); *Вырошчвалі картошку, маркоўку, лук*. (Кудакоў Хойн.); *вітуха, седун* ‘гатунак фасолі’: *Вітуха ўрадзіла гэты год*. (Міхнавічы Калінк.); *Седун росце на градзе, ёму тычкі не трэба*. (М. Малешава Жытк.); *памідор*: *3 памідораў дзелалі разныя салаты*. (Слабажанка Хойн.); *гарох*: *Гароху дзецям насадзіла* (Карма Добр.).

Значна больш найменняў зафіксавана для гурка: *Гуркі ўсягда на градзе садзім, пасля засольваем ці яшчэ як ядзім*. (Гурыны Маз.). У гаворках ён дыферэнцыруецца па колеры і прызначэнні: *жаўтляк, жоўтляк, жоўпляк* ‘насеннік, жоўты агурок’: *Хай гэтыя жаўтлякі на семяно ляжаць*. (Даманавічы Калінк.); *Наўбірала кошэль жоўтлякоў*. (Верасніца Жытк.); *зелянец* ‘зялёны і горкі гурок’: *Гэтыя зелянцы такія горкія бываюць, што ні дай бог*. (Даманавічы Калінк.); па форме: *пузырок*: *На маёй націне пузыркі ўжо з’явіліся*. (Казялужжа Хойн.); *пупончык*: *Во зараз ужо ё пупончыкі на градках*. (Казялужжа Хойн.).

У асобную групу можна выдзеліць найменні бульбы – традыцыйнай, штодзённай агароднай культуры беларусаў. Яна стала распаўсюджвацца з 18 ст. і напачатку XX стагоддзя стала выкарыстоўвацца паўсюдна. Другі хлеб у гаворках Гомельскага рэгіёна называўся *бульба*: *Бульбы багата садзім: і самі ідзім, і скаціну кормім.* (Прудок Маз.); *картопля, картофля, квартошка, картошка, картопель*: *Картоплі багата садзім, буракі е.* (Бібікі Маз.); *Многа чаго на полі саджалі, ды ўсё больш картофлю, потым яе абганялі, палолі.* (Бібікі, Дразды Маз.); *Капаніцамі аковвалі картошку.* (Каменка Маз.); *Сто мяшкоў квартошкі сяголета на капалі.* (Дудзічы Калінк.); *Дала картопля дзіцяці ў руку.* (Верасніца Жытк.); *бараболя*: *О, вырослі бараболі!* (Запясочча Жытк.). Перамерзлая на полі бульба называлася *гніляк*: *Му побралі і попоелі гнілекоў у войну.* (Хачэнь Жытк.).

Куст бульбы меў назву *корч*: *Выраслі вялікія карчы бульбы, будзе добры ўраджай.* (Міхнавічы Калінк.), а пашкоджаныя або хворыя плады – *норыца*: *От добрыя картоплі, але ўсе норыцоватые, норыца ў іх е.* (Сямігосцічы Жытк.), *рэзанка*: *Усе поборонуоць і рэзанку позбіраюць, а было свет картопляў.* (Дварэц Жытк.); *караслівая*: *В етам гаду паішці ўся караслівая картопля.* (Калінін Хойн.). Часткі бульбы таксама былі абазначаны: *козюлька* ‘вочка на бульбіне’ (Запясочча Жытк.); *нос* ‘востры канец бульбы, на якім размешчаны вочкі’: *У картоплі на носу много вочэк, будзе картопля ядрэна.* (Бобрыкі Петр.); *галушка* ‘зялёнае яблычка на бульбяніку’: *От на картопляніку на версе богато голушэк. Я сорвала одну голушку.* (Бобрыкі Петр.).

Кожны селянін таксама ведаў асноўныя сарты бульбы, сачыў за з’яўленнем новых, больш ураджайных і смачных: *альхоўка*: *Альхоўка – бульба, пакрытая красным шалупіннем.* (Бібікі Маз.); *беланы*: *То белая бульба.* (Хачэнь Жытк.) *белёнка*: *Картопля белёнка – жоўтая і тожэ смачная.* (Бобрыкі Петр.); *воршаўка*: *Картопля воршаўка дужэ смачна.* (Бобрыкі Петр.) *месячка*: *Месячка яна такая доўганька, разварыста.* (Аравічы Хойн.); *морганка*: *Посадзіў картоплю морганку, дак ее ўжэ капаць можна, ена скоро спее.* (Бобрыкі Петр.); *ранноспелка*: *У ранноспелкі доўгіе картоплі да чырвоныя.* (Дварэц Жытк.); *цегуны*: *Цегуны плоха вельмі разварваюцца.* (М.Аўцюкі Калінк.); *андрэта*: *Андрэта – харошая, роўная, разварыстая.* (Прудок Маз.).

5. Назвы частак раслін. Асобныя назвы маюць часткі толькі найбольш ужывальных і значных сельскагаспадарчых раслін: *ветка* ‘пладаносная частка аўса’: *Овёс моцно вецісты, большыя веткі.* (Бобрыкі Петр.); *баламбушэчка* ‘насенная каробачка лёну: *У льну робіцца такая баламбушэчка, а ў ёй семена*□. (Верасніца Жытк.); *батва* ‘лісце і сцёблы буракоў. *Нарві батвы свінням.* (Міхнавічы Калінк.); *маток* ‘семяннікі каноплі’: *Восенню рвуць мат, у матках семя.* (Пагоннае Хойн.); *голоўка* ‘клубень цыбулі’: *Голоўкі порослі добрыя ў цыбулі!* (Бярэжцы Жытк.); *шчык* ‘вярхушка коласа’: *Глядзі, не абламай шчык.* (Дарашэвічы Петр.); *кострыца, клоч’е, курово, абдзіркі, трына* ‘адходы, якія атрымліваюцца ў выніку перацірання частак сцябла пры мяцці і трапанні льну’: *Потрэпае лён, помне ногамі да повубівае, шоб не было пулу да кострыцы.* (Запясочча Жытк.); *Бувало, і клоч’е перэмукваём і прадом.* (Тураў Жытк.); *Траплю лён, леціць курово і койстрыца.* (Бобрыкі Петр.); *Неяк ты недобре лён потропала – вельмі ж богато трыны на ём.* (Тульгавічы Хойн.) – скручваліся ў трубку – кудзелю: *А ўсё, што астаецца пасля таго, як абдзёрлі лён, то ўжэ кудзеля.* (Бібікі Маз.).

6. Назвы пладовых дрэў і кустарнікаў:

а) назвы ягад і кустарнікаў: *агрэс, агрэст, адрэс*: *У нас агрэс кустамі рос в саду за хатай.* (Козенкі Маз.); *Е чорны і е красны агрэст.* (Запясочча Жытк.); *У гародчыку доўжэн буць адрэс.* (Козенкі Маз.); *крыжоўнік*: *Із кустарнікаў у мяне крыжоўнік.* (Дудзічы Калінк.); *парэчка, пярэчкі*: *У гародзе ў мяне і парэчка е.* (Рудня Калінк.) *Ох і смашны кампот з пярэчак.* (Дудзічы Калінк.); *смурод, смурода*: *Смурод ўжо сыплецца, трэба абіраць.* (Бялёў Жытк.); *Смуроды збяры ды паеш.* (Баравікі Светл.); *маліны*: *Маліна калючая, не люблю апрацоўваць яе.* (Бібікі Маз.); *ажына*: *Ажыну нада добрэ паліваць.* (Прудок Калінк.); *клубніка*: *У мяне имат клубнікі.* (Дудзічы Калінк.); *чамчала* ‘ірга’: *Усю мне чамчалу дзеці абадралі.* Шупейкі Светл.);

б) назвы фруктовых дрэў: *сліва*: *Дзерэўя абычныя – грушы, вішні, слівы, плады так і называлісь.* (Сасновы Бор Хойн.); *вангеры, вянгерка*: ‘сорт сліў’: *У этом годзі вангера*□ *морэ.* (М. Малешава Жытк.); *Самыя смачныя слівы – вянгеркі.* (Пагост Жытк.); *вішня*: *Вішні раслі ў садзе за хатай з ябланамі.* (Загорыны Маз.); *яблыня*: *У мяне ў садзе некалькі яблынь расце.* (Дудзічы Калінк.); *груша*: *Вішні, грушы сушылі, компоты робілі.* (Хойнікі). Гэтыя

дрэвы здаўна раслі ў садах беларусаў, а такія, як *чарэшня*: *У садзе чарэшню сама вырасіла*. (Гарбавічы Калінк.); *абрыкос*, *абрыкосіна*: *У мяне ў садзе ёсць адна абрыкосіна*. (Рудня-Гарбавіцкая Калінк.); *айва*: *Айва цвіце бальшымі аранжавымі цветамі*. (Дудзічы Калінк.); *алыча*: *З алычы шмат кампоту нарабіла*. (Хальч Ветк.) з'явіліся значна пазней.

Традыцыйная для прысядзібных участкаў беларусаў груша мела дадатковыя найменні: *дуля*: *Поўная пляцёнка дуль*. (М.Аўцюкі Калінк.); *давуха* 'даўкая груша': *Давуха – то така груша, еж ее, а вона ў горлі перэседае*. (Запясочча Жытк.); *гнілка* 'ляжальная груша': *Як гнілка – можна есці, смачная тады*. (Хватнае Хойн.) *дулёваха*, *дулёўка* 'невялікая даўгаватая груша': *А дулёвахі тые вельмі смашныя*. (Гурыны Маз.); *От дулёвок багата, аж голье гнецца*. Пагост Жытк.

Добра вядомы назвы **сартоў груш**: *малгожатка*: *А мая малгожатка засыхаць пачала*. *Малгожатка*, *хунтоўка* – самыя салодкія грушы. (Грушаўка Нар.); *панна*: *Панна смашная груша*. (Прудок Калінк.); *Ох і ўродыла цэй год паннаў багата, аж галлё гнецца*. *Як будзеш нэсты панны, усе ў хаду забяруць*. (Грушаўка Нар.); *рабеніца*: *Рабеніца – дулі лоўкіе*. (М.Малешава Жытк.); *саладуха*, *солодух*: *Солодуха – самая хорошая груша*. *Прынясі, дзед, дзеўкам солодухі, хай бэлэзваюцца*. (Грушаўка Нар.); *смолянка*: *Смолянкі – дулі, даўкіе, не можна йесці, прокоўтнуць*. (М.Малешава Жытк.); *каменіца*: *Каменіца так пахне хорошэ, шо мо ні дна груша так не пахне*. (М. Малешава Жытк.); і **яблынь**: *малінаўка*: *Во, яблык пакаштуй*. *Малінаўка*, *смачная*. (Козенкі Маз.); *пепенка*: *Натрусі госям пепенок*. (Верасніца Жытк.); *пескоўка*: *Наша пескоўка вельмі зародзіла, аж голье гнецца*. (М.Малешава Жытк.); *петроўка*: *Петроўкі – такіе кісловатыя яблука да вельмі ранніе*. (М.Малешава Жытк.); *пуцінка*: *Пуцінка – то позні сорт*. (Каменка Маз.); *цыганка*: *Цыганкі – яблыкі красныя, бліскуць, вельмі хорошыя*. (Грушаўка Нар.); *шахранка*: *Шахранку бацька возіць на базар, а пуціньку мы ядзім самі*. (Грушаўка Нар.); *штрыфель*: *Штрыфель – бальшыя красныя яблыкі*. (Бібікі Маз.); *белы наліў*: *Рана спее белы наліў*. (Яланы Светл.);

в) назвы хвароб сельскагаспадарчых культур. Такія хваробы праяўляюцца ў з'яўленні на лісцях плямаў, утварэнні нарасці, загниванні, засыханні кветак, лісця і інш.: *агнявіца*: *У гэтым годзе чуць нашыя дзярэўя не прапалі ад агнявіцы*. Даманавічы Калінк.; *чорная ножка*: *Чорная ножка ў капусты, прападзе*. (Прудок Маз.); *кіла*: *Кіла па капустце пашла, не будзе ўраджаю*. (Козенкі Маз.); *гніль*: *Уся цыбуля ў гнілі*. (Стрэлічава Хойн.); *фітафтора*: *За ноч фітафтора памідоры ўшэнт з'ела*. (Гурыны Маз.); *мучністая раса*: *Па агурках пашла мучністая раса*. (Пудакоў Хойн.).

Вядома, што чым больш арганічных угнаенняў будзе ўнесена ў зямлю, тым большы атрымаецца ўраджай. У гаворках Гомельскага раёна зафіксаваныя наступныя назвы ўгнаенняў:

а) арганічных: *гной*, *навоз*, *залусы* 'памёт, сумесь памёту і подсцілу': *Гной кладуць пад усё ў гародзе*. (Гурыны Маз.); *Навозом угнойвалі, і залусы былі, пом'ёт*. (Хойнікі) *Пад кожны кусток навоз насыпалі*. (Гарбавічы Калінк.); *трасочнік* 'навоз, які ляжаў год ці два': *Еты трасочнік харашо для градак – зямля рыхлая становіцца*. (Бібікі Маз.); *попел*, *зала*, *азолкі* 'пылападобная шэрая маса, якая застаецца ад згарання чаго-н.' (Хамічкі Маз.); *Часнок залой насыпалі*. (Гурыны Маз.); *Азолкі харашо на грады выкідаць, каб расло лепш*. (Прудок Калінк.); *торп* 'рэшткі перагніўшых балотных раслін': *Каб это торпу прывёз на соткі, можэ б на той год і картопля пуднелася*. (Грабаў Петр.);

б) мінеральных: *даламітка*: *І даламітку сыплем для ўраджаю*. Бібікі Маз.; *фосфарныя*, *калійныя*, *азотныя*, *комплексныя*: *Зараз усякіе ўдабрэнні: гной, навоз, фосфарныя, калійныя*. *Тые купляюцца*. (Белы Пераезд Петр.); *Сама лучча счас комплекснае ўдабрэнне*. (Прудок Маз.); *Азотныя нада для быстрэйшага росту раслін*. (Пагоннае Хойн.).

Земляробства і жывёлагадоўля заўсёды з'яўляліся асноўнымі заняткамі беларусаў, таму сельскагаспадарчая тэрміналогія ў генетычных адносінах амаль уся належыць да агульнаславянскага лексічнага фонду. Гэта такія найменні, як *семяно*, *азімяя*, *жыта*, *пшаніца*, *бор*, *ячмень*, *лён*, *марков*, *смуроода*, *яблыня*, *маліна*, *сліва*, *груша*, *яравыя*, *авёс* і інш. [5]. Аднак сустракаюцца сярод назваў сельскагаспадарчых раслін і запазычанні з розных моў, найбольш праз пасрэдніцтва польскай мовы:

– з лацінскай: *канапля* < сапаріс [5, т. 2, с. 312]; *капуста* < сяр.лац. compos(i)ta [5, т. 2, с. 183], *боб* < faba [5, т. 1, с. 180], *бурак* < пол. burak < сяр.лац. borago [5, т. 1, с. 242], *віка* < пол. wuka < лац. vicia [5, т. 1, с. 313], *бульба* < пол. bulwa < лац. bulbos [6]; *цыбуля* < стпол. cybyla <

свням. *zibolle* < лац. *serpulla* [7, с. 361]; *лубін* < пол. *lubin* < сяр.лац. *lubinus* < лац. *lupinus* ‘воўчы’ [8, с. 112]; *каляндра* < пол. *kogian-dr* < лац. *coriandrum* [8, с. 112]. Адметнай асаблівасцю большасці лацінізмаў з’яўляецца шматступянёвы шлях засваення беларускай мовай. Бліжэйшай мовай-пасрэдняцай была польская мова, у якую лацінізмы засвойваліся праз мовы народаў заходнееўрапейскіх краін – нямецкую, французскую, італьянскую і інш. Многія з іх былі ўтвораны ў гэтых мовах на аснове лацінскіх каранёў, таму ў некаторай ступені іх можна аднесці да лацінізмаў толькі ўмоўна, улічваючы зыходную форму этымона [8, с. 98].

– грэчаскай: *фасоля*, *квасоля* < пол. *fasola* < лац. *phaseolus* < грэч. *phaseolos* ‘тс’ [5, т. 4, с. 187]; *грэчка* < *grāicos* [5, т. 1, с. 457].

– нямецкай: *бараболя* < пол. *barabola* < чэш. *brambor* ‘тс’ < ням. *Branderburg* ‘г. Брандэрбург’; *лук* < стрж.ням. *lauka* [5, т. 2, с. 531]; *картонля* < пол. *kartofel* < ням. *Kartoffel* < іт. *tartufolo* ‘труфель’ [5, т.2, с. 281];

– італьянскай: *памідор* < пол. *pomidor* < іт. *pomo d’oro* [5, т. 3, с. 323];

– польскай: *крыжоўнік* < *krzyzewnik* [5, т. 2, с. 388];

– цюркскаяй: *айва* < *ajva* (7, с. 14), *алыча* < *aluca* [5, т. 1, с. 74];

– французскай: *абрыкос* < *abricot* [7, с. 9].

Разнастайнасць зафіксаваных намінацый сельскагаспадарчых культур сведчыць пра багатыя земляробчыя традыцыі, што склаліся ў працэсе шматвяковай працоўнай дзейнасці беларускага селяніна, пра багаты лексічны фонд, якім на працягу вельмі доўгага часу карысталіся і карыстаюцца жыхары Гомельшчыны. Такім чынам, назвы сельскагаспадарчых культур, зафіксаваныя на даследуемай тэрыторыі, уяўляюць сабой разнастайную ў лексіка-семантычных і генетычных адносінах групу і з’яўляюцца часткай беларускай традыцыйнай культуры і да гэтага часу выконваюць важныя функцыі фарміравання нацыянальнай самасвядомасці, працоўнага і маральнага выхавання маладога пакалення, перадачы яму жыццёвага вопыту і добрых традыцый сваіх продкаў.

Abstract. Crops names in the dialects of Gomel region are considered in the paper. It also contains lexical thematic classification of the names and studies the ways of their appearance in the Belarusian language.

Літаратура

1. Сендровиц, Е.М. О месте экстралингвистических факторов в изучении заимствований [Текст] / Е.М. Сендровиц. // Вестник Московского ун-та. Сер. 9. Филология. – 1989. № 4. – С.16-22.
2. Базан, Л.Н. Этнокультурные связи беларусаў і літоўцаў у к. XIX-пач. XX стст. (па даных народнай кулінарыі) [Текст] // Весці АН БССР. Сер. грамадс. навук. – 1990. № 6. – С.72-78.
3. Цітоў, В.С. Народная спадчына: Матэрыяльная культура ў лакальна-тыпалагічнай разнастайнасці [Текст] / В.С. Цітоў – Мн., 1994.
4. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя [Текст] / Гал. рэдактар І.П. Шамякін – Мн.: БелСЭ, 1989.
5. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т.: пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачёва [Текст] / под ред. и с предисл. Б.А. Ларина / М. Фасмер – М.: Прогресс, 1986-1987
6. Булыка, А.М. Лексічныя запазычаныя ў беларускай мове XIV – XVIII стст. [Текст] / А.М. Булыка. – Мн. : Навука і тэхніка, 1980. – 256 с.
7. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў [Текст] / А.М. Булыка – Мн. : Народная асвета, 1993. – 398 с.
8. Станкевіч, А.А. Лексіка іншамоўнага паходжання ў беларускіх народных гаворках [Текст] / А.А. Станкевіч – Гомель, 1996. – 255 с.